

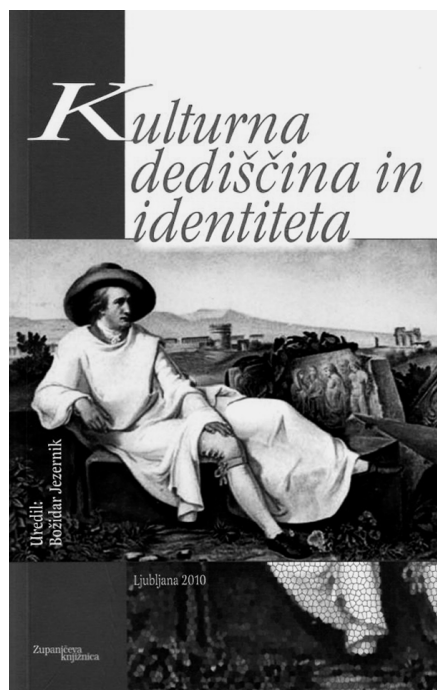
pogum, da se ga lotimo natančno in zbrano prebirati, tako težko odložiti zgodbe, kakršna je Štefanova. In morda se je prav zaradi zgodb, ki opisujejo predvojno življenje in prizadevanja za preživetje, ko spoznamo ljudi in njihove vsakodnevne poti do blagostanja, sreče in zadovoljstva, tako težko soočiti s širšim kontekstom. Kontekst je Kočevska in kontekst je Kočevski Rog, najbolj travmatični kraj slovenske novejšje zgodovine, o katerem Marija Makarovič piše: »Gozdnati svet težkega in bolečega spomina za partizane in zlasti partizanske ranjence ter kraj zločina za pomorjene domobranci in civiliste. In kraj, kjer velja *memento mori* za vse nas in tudi za vse tiste, ki ne zmorejo niti sprave niti razumevanja

niti spoštovanja človekovega trpljenja.« Človekovo trpljenje je v tej obsežni knjigi opisano s pomočjo zgodovinskih, arhivskih, statističnih virov ter devetindvajsetih življenjskih pripovedi Kočevjarjev staroselcev in Slovencev s Kočevskega. Že pisni viri o tem, kako so Italijani, Nemci, belogardisti, domobranci, partizani in poveljni oblast uničevali hiše, posestva, cerkve in premoženje ter ubijali, mučili, razseljevali, deportirali ljudi, so dovolj pretresljivi. Odlomke zgodb, ki spremljajo podatke in opise v prvem delu knjige, pa sama skoraj ne zmorem brati. Po izpovedni moči me knjiga spominja na roman Petra Božiča *Očeta Vincenca smrt*, ki ga ni mogoče pozabiti, kot ni mogoče pozabiti *Resnic po*

sameznikov. Po metodološki natančnosti in doslednosti ter po svetovnonazorski in moralni jasnosti avtorice pa bi ji v slovenskem prostoru težko našla primerjavo. Marija Makarovič se na začetku monografije moralno jasno opredeli do terorja in tistih, ki so ga izvajali, ter to ilustrira s svojo osebno izkušnjo. K resnicam posameznikov doda svojo in prepusti bralstvu, da si o njej in o interpretacijskem okvirju, ki ga vzpostavi, misli svoje. Če ne prej, pa prav druga polovica s pripovedmi ljudi vsako misel o tem, da bi lahko kdorkoli sodil o njiju, zavrže. Knjiga je veliko več od odlične znanstvene monografije: je občuteno sestavljena socialna, politična, kulturna in intimna zgodovina našega sveta in resnic o njem.

BOŽIDAR JEZERNIK (UR.): *Kulturna dediščina in identiteta*;

Znanstvena založba Filozofske fakultete (Zupaničeva knjižnica; 31), Ljubljana 2010, 352 str.

Zbornik *Kulturna dediščina in identiteta* razodeva pomene dediščine v sodobnem globalnem svetu in osvetljuje njeno vlogo v današnji družbi. Spremembe, ki jih vsiljujejo nove okoliščine globalizacije, in razkroj tradicionalnih okvirov vzbujajo subjektivne občutke nestabilnosti in konfuznosti. Kriza identitete poraja v posamezniku željo po iskanju opore s pomočjo dediščine, ki predstavlja vero oziroma zaupanje v preteklost, prirojeno potrebam sedanosti. Dediščina opravlja nadvse pomembno nalogo pri oblikovanju identitete posameznika in družbenih skupin.

V zborniku, ki ga je uredil Božidar Jezernik, je trinajst prispevkov avtorjev in avtoric, ki izhajajo iz etnološke in antropološke stroke. Ti obravnavajo vlogo kulturne dediščine pri oblikovanju in rekonstrukciji nacionalne identitete v sodobnem svetu ter razkrivajo odnose oblasti in posameznikov do dediščine v različnih časovno-prostorskih okvirih. Avtorji in avtorice se z različnimi analitičnimi pristopi posvečajo kulturnim in družbenim konstrukcijam dediščine, ki jih raziskujejo na specifičnih primerih vsebinsko raznolikih oblik kulturne dediščine doma in po svetu. Aktualne raziskovalne tematike se lotevajo s teoretizacijo in problematizacijo koncepta dediščine: razmerje med dediščino in nacionalizmom oziroma nacionalno identiteto; vpliv odnosov moči in politične ideologije na konstrukcije dediščine; nestrokovni odnos in stereotipizacije dediščine; novodobni pojavi dediščine; razmerje med kulturo in identiteto. Rdeča

nit prispevkov sta razkrivanje t. i. značajskih lastnosti dediščine (elitizem, komercializacija, pristranskost, oportunitizem, ipd.) in tekmovalna naravnost dediščine, ki potrjuje naše vrednote in našo zapuščino ter nas povezuje z drugimi pripadniki naše skupine, medtem ko izključuje Druge. Zbornik poudarja tako obravnavo dediščine kot pojava, ki si ga posamezniki in družbene skupine prisvajajo in ustrezno prilagajajo, kot tudi razlikovanje med dediščino in zgodovino. Dediščina se ne ukvarja z raziskovanjem preteklosti in tudi ne ponuja vpogleda vanjo, temveč je praznovanje »izmišljene« verzije preteklosti, podrejene našim interesom in samopodobi. Selekciranje preteklosti je stvar tako nacionalnega zavojevanja kulturne dediščine kot tudi zasebnega interesa po obvladovanju in posedovanju naše lastne osebne zgodovine. Zbornik poziva k presežanju črno-belega opredeljevanja dediščine kot dobre ali slabe, saj je za razumevanje preteklosti in sodobnosti ter načrtovanje prihodnosti ključno poznavanje njenega pomena.

V prispevku Slovenska kulturna dediščina in politika Božidar Jezernik opredeljuje zvezo med oblikovanjem skupne dediščine in razvojem narodne zavesti ter nacionalne države v obdobju narodnega prebujanja

* Mag. Eva Batista, etnol. in kult. antropol., raziskovalka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: eva.batista@ff.uni-lj.si

slovenske nacionalne skupnosti v avstrijskem cesarstvu. Maja Veselič in Nataša Visočnik v prispevku Vloga preteklosti pri oblikovanju nacionalnih identitet: Konstrukcija večetnične kitajske nacije in homogene Japonske obravnavata razmerje med nacionalno identiteto in dediščino v sodobnem globalnem kontekstu, pri čemer poudarjata, da je tako Japonski kot Kitajski skupna problematičnost poskusov oživitve bližnje preteklosti z zgodovinskega in s simboličnega vidika. Razmerja med nacionalizmom in dediščino se poglobljeno in kritično obarvano loteva tudi Alenka Bartulović v prispevku »S Turkom star račun imamo«, v katerem raziskuje in razčlenjuje konstrukcije zgodovine v obdobju osmanskih vpadov in negativne podobe Turka oziroma muslimana v slovenskem literarnem, zgodovinskem in akademskem diskurzu. Družbeni pomen dediščine, ki se kaže v iskanju njene avtentičnosti in izvornosti, obravnava Ona A. Čepaityte Gams v prispevku Dediščina in vprašanje avtentičnosti: Kaj (re)konstruiramo?, kjer na primeru rekonstrukcije dvorcev v Vilni in Berlinu pojasnjuje, da je konstrukcija avtentičnosti prostora povezana s kategorijo spomina in z identiteto. Bojan Knific v prispevku Izvorno kostumiranje folklornih skupin v prepletu s pripadnostim kostumiranjem razlaga vzvode, ki so vplivali na oblikovanje kostumske podobe skupin, prenašalk plesnega in drugega izročila. Pri tem ugotavlja, da je avtentičnost družbeni konstrukt in jo kot tako določi specifična družbena skupina. Dušan Štepec v prispevku Kozolec, kdo bo tebe ljubil: Vloga konservatorja pri konstruiranju kulturnega spomenika na primeru Simončičevega toplarja v Bistrici pri Mokronogu na podlagi lastne izkušnje kot konservator utemeljuje, da je vrednotenje dediščine subjektivno in politično dejanje, ki ga je treba razumeti v okviru odnosov moči. Katarina Ferkov in Teja Hlačer sta v prispevku Kulturna dediščina in identiteta teoretsko preučili vlogo in pomen dediščine v sodobnem svetu. V članku se lotevata trženja oziroma industrije dediščine ter kritično osvetljujeja njene »temne plati«, kot so ksenofobija, šovinizem, elitizem in komercializacija. Na vprašanje o pojmovanju kulturne dediščine v slovenskem medijskem in javnem prostoru odgovarjajo Andreja Čokl, Teja Hlačer, Saša Poljak Istenič in Nataša Visočnik v prispevku Medijski konstrukti dediščine: Analiza člankov *Dela*; v članku razkrivajo stereotipnost medijskih predsta-

vitev dediščine. Vpliv politične ideologije in odnosov moči na oblikovanje dediščine obravnava Katja Jerman v prispevku Vpisovanje tradicije v toponomastiko Nove Gorice, kjer z analizo imen ulic in trgov iz treh časovnih obdobj razkriva, da so (pre)imenovanja ideološki instrumenti v tekmi za moč in prevlado in obenem tudi znak komunikacije v vsakdanjem življenju. Nestrokovno obravnavanje dediščine lahko poraja njeno negativno vrednotenje, kot ponazorja Viktor Škedelj Renčelj v prispevku Cokla zapuščine: Habitus ter tradicija in dediščina v vlogi mehanizma zaviranja pri implantaciji biodiverzitete kot nove vrednote v družbo. Na primeru Sečovljskih solin izpostavi povzdigovanje tehnološke dediščine nad naravno. Potrošniška kultura je značilnost moderne dobe in se izraža v nakupovalni kulturi in nakupovalnih središčih. Maja Veselič in Andrej Gregorač v prispevku Dediščina nakupovalnega vozička opredeljujeta materialne in nematerialne kulturne prvine potrošništva, ki bi bili lahko v prihodnje sprejeti kot dediščina neke generacije. Dragica Marinič in Iza Verdel v prispevku Kreativna industrija kot gonilna sila ohranjanja kulturne dediščine: Na primeru urbane preнове mariborskega starega mestnega jedra analizirata predloge urbane preнове, temelječe na kreativnemu izražanju, ki bi se ga lahko smotrno upoštevalo kot kulturni in družbeni pojav. Prispevek Evropska identiteta med kulturno dediščino in državljanstvom avtoric Žive Gobbo, Andreje Mesarič in Anje Tkalčič Mesarič se loteva vprašanja krize evropske identitete, ki jo razkrivajo z analizo odnosa institucij Evropske unije do kulture, identitete in dediščine. Ideja evropskosti je razodeta kot esencialistično razumevanje ustaljenih evropskih narodov in njihove medsebojne različnosti, ki iz enotne zgodbe o Evropi izključuje marginalizirane skupine. Zbornik lahko obravnavamo kot del kritičnega akademskega diskurza o pojavu dediščine, tesno povezanem z oblikovanjem identitete in s konceptom kulture kot tudi s konstrukcijo preteklosti. V humanističnih in družboslovnih disciplinah se predvsem zadnja desetletja diskurz o dediščini razvija ob raziskovanju nacionalizma, kolektivnega spomina in pozabe, selektivnih konstrukcij preteklosti, revizij zgodovine, mitologizacije, itd. Zbornik se ukvarja z aktualno raziskovalno tematiko, saj nas čas porajajočih se sprememb in krize identitet kliče k raziskovanju stanja in hitrosti rasti naših zapuščin in njihovega vpliva

na družbo. David Lowenthal, ena ključnih osebnosti omenjenega raziskovalnega področja, razlaga, da trenutne družbene okoliščine kar napeljujejo k odstiranju tančic v razmerju med dediščino in identiteto. Njegovo razumevanje koncepta dediščine je v zborniku postavljeno v ospredje in je povezano s pojmom iznajdenih tradicij Erica Hobsbawma ter zamišljenih oziroma predstavniških skupnosti Benedicta Andersona. Poleg tujih so v zborniku predstavljeni in obravnavani domači avtorji – etnologi in kulturni antropologi, ki so se ukvarjali s teoretičnimi opredelitvami koncepta dediščine: Janez Bogataj, Vito Hazler, Božidar Jezernik in Rajko Muršič.

Zbornik odlikujeta pestrost obravnavane raziskovalne tematike in metodološka raznovrstnost pristopov. Vsak od prispevkov se namreč ukvarja z nadvse izvornim primerom materialne ali nematerialne dediščine v obliki preteklih ali novodobnih pojavov, ki izhajajo iz pretežno slovenskega pa tudi svetovnega prostora. Kakovost prispevkov temelji na kontinuiranem problematiziranju in polemiziranju pojava dediščine, do katere ohranjajo kritično distanco, kljub njenim »temnim platem« pa nam omogočajo, da razumemo nujnost njenega obstoja za oblikovanje identitete skupnosti.

Razmerje med dediščino in nacionalizmom, ki je v ospredju prispevkov Božidarja Jezernika, Maje Veselič in Nataše Visočnik ter Alenke Bartulović, je ključno za razumevanje vpliva političnoideoloških razsežnosti na (pre)oblikovanje nacionalne dediščine. Narodni buditelji so slavno preteklost gradili s poudarjanjem veličastnega in z izpuščanjem nečastnega. Skupnost se je morala spominjati izbranih zgodovinskih dogodkov in osebnosti, ki so bili opora sedanjemu nacionalizmu (Jezernik: 12). Oblikovanje nacionalne identitete temelji na potrjevanju pripadnikov skupnosti in izključevanju tistih, ki to niso. Konstrukcije Drugega so v primeru slovenske dediščine delno zasidrane v orientalističnem diskurzu. Podoba »Turka« kot muslimanskega sovražnika seva iz por starejših in tudi novejših zgodovinskih in literarnih virov. Nedavne žgoče debate o gradnji džamije in islamskega kulturnega centra v Sloveniji so zgolj kazalec, kako uspešni so lahko ideološki aparati države pri širjenju kulturnih konstruktov o Drugem. Del naše dediščine torej temelji na principu samoocentralizacije preko orientalizacije Drugega (Bartulović: 101). Razumevanje dediščine kot oblike moralne kategorije, ki jo opre-

deljujejo politični in ekonomski interesi, ki narekujejo izoblikovanje dediščine, njeno potencialno ohranjanje in rekonstrukcijo ter določajo njeno avtentičnost, so v prispevkih naslovili Ona A. Č. Gams, Bojan Knific, Dušan Štepec in Katja Jerman. Negativno vrednotenje dediščine in njene stereotipizacije lahko pripeljejo do napačnih predstav v javnem, medijskem in strokovnem diskurzu, kot so v svojih prispevkih ponazorili Viktor Škedelj Renčelj ter Andreja Čokl, Teja Hlačer, Saša Poljak Istenič in Nataša Visočnik. V slednjem je zmotno medijsko poročanje predstavljeno kot problematično, saj so stereotipne predstave v medijih namenjene občinstvu, ki jih dojema kot pomembne in točne. Maja Veselič in Andrej Gregorač ter Dragica Marinič in Iza Verdel so se lotili analize novodobnih pojavov kulturne dediščine, ki predstavljajo potencialno dediščino v prihodnosti, odvisno od njene sprejemljivosti za prihodnje generacije. Razmerje med kulturo in identiteto je (ne)posredna tema vseh prispevkov, vendar prav v prispevku avtoric

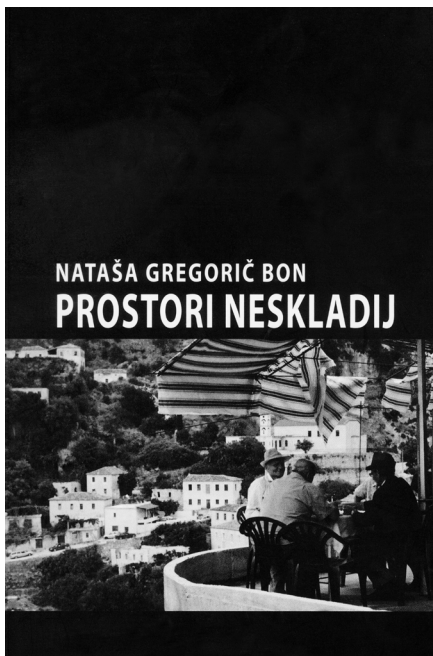
Žive Gobbo, Andreje Mesarič in Anje T. Mesarič dobi celostno podobo. Evropska unija in ideja evropske identitete sta sicer v družboslovju pogosto obravnavani temi, vendar avtorice z analizo zakonodajnih aktov in kulturnih projektov EU pokažejo, da je retorika o skupni kulturni dediščini enotnega kulturnega prostora *a priori* fabrikacija, ki utemeljuje svoje ekspanzionistične smernice na neokolonialistični način in jih posreduje novim članicam in drugim evropskim državam.

Zbornik nas opozarja na pogosto zastrto resničnost. Javni, medijski in tudi akademski diskurzi dediščino nemalokrat predstavljajo površno in zmotno, kar zmanjšuje njeno vlogo in zastira njen pomen. Nezavedanje in nesprijemanje temeljnih lastnosti dediščine, kot so izključevanje Drugih, pristranskost in selektivne konstrukcije preteklosti, vplivata na izkrivljanje njene podobe, ki je javnosti posredovana kot prava in točna. Prispevki v zborniku jasno pokažejo, da je za razumevanje identifikacije, nacionalizma, zgodovine in dediščine potreben uvid,

da je kultura spolitizirana glede na ideološke cilje. Avtorji nekaterih prispevkov zato tudi predlagajo konkretne in utemeljene rešitve, nujne za ustrezno predstavitev vloge dediščine in razumevanje njenega pomena. Dušan Štepec na podlagi lastne izkušnje kot konservator analizira vidike vrednotenja dediščine in poziva h kritični refleksiji pri konstrukciji kulturnih spomenikov. Andreja Čokl, Teja Hlačer, Saša Poljak Istenič in Nataša Visočnik v sklepu prispevka navajajo konkretne rešitve in predloge, s katerimi bi se medijsko poročanje lahko izognilo stereotipizaciji dediščine.

Zbornik je dragocen prispevek k študijam, ki se ukvarjajo z razmerjem med dediščino, kulturo in identiteto. Prispevki postavljajo v ospredje kopico pomembnih vprašanj o vlogi in pomenu dediščine za današnjo družbo in ponujajo kritično obarvane in pomensko utemeljene odgovore. Ti bi bili lahko plodni za nadaljnje razprave, saj se tudi v slovenski javni, medijski in strokovni sferi pogosto zazna nerazumevanje pomena dediščine.

NATAŠA GREGORIČ BON: Prostori neskladij: Etnografija prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades, južna Albanija; Založba ZRC, Ljubljana 2008, 263 str., ilustr.

Prvič se mi je kot raziskovalki ponudila priložnost recenzirati antropološko monografijo, ki govori o kraju, ki sem ga dejansko obiskala. In povrh še v družbi avtorice recenzirane monografije. Možnosti za kaj takšnega so najbrž največje prav pri nas, v Sloveniji. Če je bralec v začudenju dvignil vsaj eno od obrvi, sigurno ne pozna vseh majhnih absurdov dela v našem majhnem akademskem svetu. Občasno se pa majhnost le pokaže kot prednost.

Kakorkoli, ob že tako fascinanti popotovalni izkušnji po južni Albaniji sem bila ob Nataši Gregorič Bon, avtorici knjige *Prostori neskladij: Etnografija prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades, južna Albanija*, deležna tudi prvovrstnih poznavalskih razlag in v čas odmaknjenih zgodb o tesnih kamnitih uličicah, porušeni ali še ne do konca zgrajeni hišah ali o na okoliške hribe vsidranih grških cerkvah. Predvsem pa zgodb o ljudeh, njihovih navadah, izse-

litvah in ponovnih vračanjih v vas, zgodb o ustvarjanju novega ali oživljanju starega načina življenja.

Knjiga *Prostori neskladij*, ki je leta 2008 izšla pri Založbi ZRC, je v prvi vrsti podrobna etnografija vasi oziroma natančneje – je študija nenehne, dinamične konstrukcije in rekonstrukcije prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades v južni Albaniji. Vsaj v prvem delu je tudi samorefleksivno avtoričino popotovanje, predvsem pa je delo, ki temelji na izredno širokem naboru virov, ki jih je avtorica minuciozno opisala in analizirala. Knjiga je opremljena s fotografijami, skicami, z zemljevidi, grafi in razpredelnicami, vsebuje pa tudi prevod Zakona o zemljiščih, ki ga Nataša Gregorič Bon v knjigi večkrat omenja predvsem kot »krivca« za spore in nesoglasja v konstrukciji prostora.

Kot raziskovalka migracij so me seveda najbolj zanimali odseki, kjer avtorica

* Dr. Kristina Toplak, univ. dipl. etnol. in prof. umetn. zgod., raziskovalka, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-pošta: ktoplak@zrc-sazu.si